

tum movetur instinctu naturæ, sed aliquo etiam modo ex directione rationis, in qua magis se habet ut motus, quam se moveat, et ideo sub hac ratione non dicitur proprie operari propter finem ex præcisa virtute sua, sed præcedente aliqua ratione voluntatis.

SECTIO IV.

Quot modis contingat, voluntatem hominis operari propter finem.

1. *Modus quadruplex operandi propter finem. — Primus modus per relationem actualem.* — Absolvimus priorem partem earum duarum quas initio Disputationis proposuimus, superest, ut expediamus hanc posteriorem, quæ visa est hoc loco necessaria, ut expeditior sit via ad ea, quæ postea tractanda sunt, et, ut sæpe dixi, non est sermo de operatione propter finem communem agentibus naturalibus, sed de modo proprio hominis, qui in plures alios distingui solet: et potest ad quatuor tantum revocari. Dicitur enim homo operari propter finem, vel habitualiter, vel actualiter, vel virtualiter, vel tantum interpretative, quæ oportet breviter explicare. Actualiter dicitur voluntas operari propter finem quando actu movetur a fine, unde ad hunc modum operandi imprimis requiritur actualis cognitio, et cogitatio de ipso fine, quia nisi sit actualiter apprehensus, non potest actualiter movere. Deinde requiritur actualis motio voluntatis, vel in ipsum finem, vel in alium propter ipsum, quia hoc significat actualis operatio propter finem. Posset tamen hoc loco quæri an in hoc modo operandi requiratur actualis intentio finis propter se ipsum, vel sufficiat actualis electio, vel usus propter finem actu et distincte cognitum: sed hæc quæstio infra tractanda est cum dicetur de intentione et electione, et statim aliquid attingam agendo de tertio modo operandi.

2. *Secundus modus per relationem habitua- lem quo pacto ab aliquibus explicetur.* — Quid vero sit operari habitualiter, non omnes eodem modo exponunt: aliqui hoc explicant ratione eujusdam concomitantis habitus concomitantis operationem in eadem voluntate seu subjecto, ita ut dicatur homo operari habitualiter propter aliquem finem, quando operatur propter aliquod objectum retinendo habitum inclinantem ad alium finem, quamvis relatio hujus habitus nullo modo cadat in hujusmodi operationem, nec referat illam in horum finem, sed solum ipsum

hominem seu voluntatem operantem. Hunc modum significat D. Thomas 2, 2, quæst. 24, art. 10, et 1, 2, quæst. 88, art. 1, ad 2, et quæst. 3, de Malo; quod exemplo explicatur: nam hoc modo dici solet justus, etiam dum venialiter peccat, habitualiter operari propter Deum, non quia ipsum opus peccati ab eo referatur in Deum, sed quia simul cum illo opere retinet habitualem relationem ipsius personæ, vel voluntatis in Deum ut finem ultimum, et quia opus ex se non excludit hanc relationem, atque eodem modo infidelis, qui habitualiter habet idolum pro fine, etiam dum facit opus honestum justitiæ et misericordiæ, dicitur habitualiter operari propter idolum. Ex quibus exemplis et ex re ipsa constat hunc modum esse valde improprium, quia, ut dixi, et Cajetanus notat, loco citato in 2, 2, hæc habitualis relatio non cadit in ipsum opus, quia nec per actum præsentem, nec per aliquem præcedentem refertur hujusmodi actus in illum finem, nec ab illo sumit aliquam entitatem, vel proprietatem physicam, vel moralem; imo nullo modo interdum referibilis est in illum finem, ut constat de veniali: ergo tota illa relatio habitualis solius subjecti, unde potius potest dici operari cum relatione habituali ad talem finem, quam operari proprie propter talem finem.

3. Alio ergo modo explicatur hæc relatio habitualis, quando censetur relictæ ex aliquo actu præcedenti, per quem illud opus vel in particulari, vel saltem sub generalitate relatum est in talem finem, licet quando fit illud opus præcedens actus, seu relatio, nullo modo sit nec actualiter, nec in aliqua virtute, quam reliquerit, ut per eam influat in opus, sed mere habitualiter, quia illa intentio semel habita, retractata non fuit, ut, verbi gratia, retulit quis summo mane omnia opera Dei in Deum, postea vero in discursu Dei operatur aliquid referibile de se in Deum, tamen sine illa memoria prioris intentionis, et sine ullo influxu actuali, vel virtuali, tunc dicitur ille homo habitualiter operari propter Deum, propter relationem habitu relictam ex priori intentione habita, et non retractata. Quem modum insinuare videtur D. Thomas 1, 2, quæst. 1, art. 6 ad 3, et quæst. 2, disputata de virtutibus, art. 11, ad 2, quamvis hæc loca possunt intelligi de relatione virtuali statim explicanda: nam D. Thomas sæpe relationem virtua-lem vocat habitua-lem, et nunquam satis distinguit; inter has tamen ex dictis constabit esse aliquam distinctionem: nam in hoc modo, de quo nunc agimus, finis nec actu influit, quia,

ut supponimus, nec actu cogitatur, nec actu movet; nec etiam virtualiter influit, quia etiam supponimus ex priori intentione nihil esse in homine relictum, quod nunc conferat ad præsentem operationem, sed ita se habere hominem in modo operandi, ac si prior actus non præcessisset: est ergo hujusmodi relatio mere habitualis, de qua non parva quæstio est, an conferat operi aliquam moralem conditionem, aut valorem, aut in ordine ad meritum, vel ad satisfactionem, vel aliquid hujusmodi, quæ in locis propriis tractanda sunt.

4. *Tertius modus per relationem virtua-lem.* — Tres conditiones ad relationem virtua-lem.

— Circa tertium modum operandi, scilicet virtualiter propter finem, notandum esse veluti medium inter præcedentes, quia nec requirit actualiter influxum propter finem ut primus, nec omnino nullum ut secundus: sed requirit aliquem influxum per aliquam virtutem relictam ex priori intentione: difficile vero est circa hunc modum dicere, quid sit hæc virtus, et imprimis sumo ad hunc modum necessarium esse ut præcesserit actualis cognitio et intentio talis finis, quia alias nihil esset, unde illa virtus fuisset relictæ. Deinde oportet ut talis intentio non sit retractata per contrariam intentionem, quia alias hæc contraria intentio destruxisset virtutem relictam per priorem intentionem. Tertio, necessarium est ut duret effectus aliquis relictus ex priori intentione, ut ab illo procedat aliquo modo opus, quod dicitur postea fieri virtualiter propter talem finem. Quis autem sit hic effectus aliter videtur explicandum respectu actuum externorum, aliter respectu actus interni ipsius voluntatis: potest enim actus exterior fieri propter finem absque actuali cogitatione, et intentione finis. Exemplum vulgare est quando quis iter agit, quod incipit propter aliquem finem, in ipso vero actuali progressu non semper recordatur ipsius finis: imo nec interdum recordatur ipsius incessus, vel motus: et idem contingit in celebratione Missæ ex priori intentione: tunc ergo virtus relictæ ex priori intentione nihil aliud esse videtur, quam applicatio ipsius potentiæ executivæ ad actualem operationem externam, quæ durat et continuat in ipso effectu quamdiu non cessat omnino ab actione, nec per contrariam voluntatem suspenditur actus, et licet contingat actiones externas variari, tamen quia uni in mente succedit altera, una etiam excitat ad alteram, et hoc modo virtus interior censetur durare in ipso effectu. At vero, quando actio

externa omnino interrupta fuit, verbi gratia, per somnum, vel quid hujusmodi, tunc necesse est actum voluntatis quasi de novo inchoari; et quoniam voluntatis actus esse non potest sine cognitione intellectus, ideo ex parte illius videtur commode exponi hæc virtus relictæ ex priori intentione, quia nimirum ex præcedenti intentione, apprehensione, consultatione, et aliis similibus actibus factum est ut potentia, proposito tali objecto, verbi gratia, quod iter sit agendum, statim repræsentatur ut exequendum absque alta motione, seu speciali consideratione illius, seu finis, ad quem ordinatur: hoc modo statim voluntas exequitur id, quod proponitur, et incipit illo medio uti, quod proximum est, seu quod tunc occurrit primo exequendum, et sic recte dicitur virtualiter operari propter finem.

5. *Quartus modus operandi propter finem interpretative.* — Circa quartum modum, quem vocavimus interpretative operari propter finem, advertendum est, interdum voluntatem intendere aliquod objectum, in quo sistit ex vi considerationis et hujus actualis motionis; tamen illa res intenta natura sua fertur, et ordinatur in alium finem: tunc ergo voluntas dicitur proprie, et quasi explicitè intendere finem sibi propositum: interpretative vero dicitur intendere ulteriorem finem, ad quem finis priori modo intentus natura sua fertur: et ad hunc modum is, qui operatur honeste propter bonitatem misericordiæ aut justitiæ, nihil de Deo cogitans, aut de alio fine, dicitur operari propter Deum, vel propter beatitudinem, et implere illud Pauli, 1 Corin. 10: *Omnia in gloriam Dei facite*, quia videlicet ipsum bonum honestum quod intenditur ad beatitudinem. Et ideo licet homo actu suo non intendat illum finem ulteriorem, dicitur operari propter illud interpretative, quod alii vocant operari propter finem ex natura ipsius operis potius quam ex intentione operantis, de quo modo operandi occurrent plura in sequenti disputatione.

DISPUTATIO III.

DE ULTIMO FINE HOMINIS IN COMMUNI, ET DE MODO OPERANDI PROPTER ILLUM.

Postquam de fine generaliter dictum est, oportet ut de illo in particulari aliqua dicamus, quoniam hic finis et præcipuam rationem finis habet, et primum principium est omnium operabilium, et ejus ratio in beatitudine po-

tissimum reperitur, ad quam totus hic sermo de Fine refertur: diximus autem supra, Disput. 1, sect. 6, num. 2, alium esse finem ultimum simpliciter et positive, alium vero ultimum secundum quid et negative: et quamvis præcipua hujus Disputationis intentio sit de priori, tamen ob majorem claritatem et doctrinæ complementum, dicemus etiam de posteriori, et primo videbimus quam sit necessarius hic Finis ad operationes humanas: deinde, an sit unus tantum vel possit esse multiplex.

SECTIO I.

Utrum necessarium sit constituere aliquem finem ultimum hominis, et actionem ejus.

Dupliciter intelligi potest hominem ordinari ad finem ultimum: uno modo, ex intentione auctoris naturæ, ordinatione quasi intrinseca, et passiva: alio modo ex libera voluntate et actione sua, atque adeo ordinatione quasi intrinseca et activa, quia nimirum homo per actum suæ voluntatis aliquem finem ultimum sibi præstituit, in quem dirigat actiones suas, qui potest intelligi vel finis ultimus simpliciter, vel secundum quid.

1. *Prima assertio homini competit aliquis finis ultimus simpliciter.* — Dico ergo primo dari aliquem finem ultimum simpliciter, ad quem, et propter quem homo institutus est ab auctore naturæ. Hæc conclusio est simpliciter de fide, ut etiam ostendi in disputat. 24, Metaphysicæ, sect. 1, quia constat Deum esse finem ultimum creaturarum omnium, et juxta illud Apocalypsis 1, *Ego sum α et ω* ; quod latius tractatur, 1 part., quæst. 5, art. 4, et specialiter constat esse finem ultimum hominis, qui proprie et peculiari modo potest Deum attingere, ut latius infra probabimus, disputat. 5, agentes de objecto beatitudinis. Et hoc etiam est lumine naturæ notum, quod homo habeat aliquem finem ultimum sibi communicabilem, et ita posuerunt omnes philosophi, qui de beatitudine disputarunt: ut videre est apud Aristotelem 2, Ethicor., a princip., et Ciceronem, 1, de Finibus, et alia congerit Augustinus, lib. 9, de Civitate, fere per totum. Et ratio est facilis, quia homo nec frustra, nec casu est in mundo: est ergo effectus propter aliquem finem: et cum in finibus non procedatur in infinitum, necesse est ut sit factus propter aliquem finem ultimum. Deinde ipsa constitutio naturæ humanæ hoc intrinsece postulat, tum quia alias non haberet homo natura sua certum termi-

num in quem secundum rectam rationem operationes suas dirigeret: unde fieret, ut neque etiam posset recte vitam suam instituere: tum denique, quia sicut in intentionibus, et electionibus non potest in infinitum procedi, sed deveniendum necessario est ad aliquem ultimum finem; ita in singulis rebus necesse est, ut tota natura inclinetur ad aliquid ultimum, sicut contingit in arte: licet contingat in una arte, multas esse actiones, necesse tamen est ut omnes tendant in unum aliquem finem: nam si ars est una, et multas actiones sub se comprehendit, necesse est aliquem ordinem inter eas servari, atque adeo omnes ferri ad aliquid, quod est perfectum, et consummatum in tali arte: sic ergo cum natura hominis una sit, et plures operationes complectatur, perfecta ejus institutio intrinsece postulat ordinem, atque adeo imperfectiora propter perfectiora, et hæc propter id, quod in homine est perfectissimum, sicque illud habebit rationem ultimi finis.

2. Dices, hoc discursu ad summum probari, vivere secundum rectam rationem esse finem ultimum hominis, non tamen quod in eo gradu et ordine detur aliquis finis ultimus, quia in eo gradu sunt multæ virtutes, omnes propter se amabiles, quæ possunt intendi per modum finis ultimi. Respondeo, etiamsi stemus totum id, quod argumentum postulat, id non esse contra positam assertionem, quia nunc non agimus de fine ultimo, in quo consistat, an in una re, vel operatione, sed solum an sit, et hoc concludit ratio facta. De alio vero puncto acturi sumus, disput. 6, sect. 3, agentes de beatitudine. Addit præterea Durandus, in 2, distinct. 38, quæst. 4, num. 8, rationem factam posse proportionaliter applicari, nam in ipso vivere secundum rationem est multitudo actionum et operationum, inter quas potest etiam servari ordo, ut imperfectiora ad perfectiora ordinentur: ac denique tota rationalis vita ad id, quod summum et perfectissimum est; quod latius tractaturi sumus agentes de beatitudine.

3. Atque ex hac conclusione sequitur omnes homines convenire in hoc ultimo fine, vel secundum naturæ propensionem, quia est hominum natura; vel secundum Dei ordinationem, quia tota humana species ad eundem finem adeo distincta est: at vero secundum appetitum elicivum non omnes homines eundem finem intendunt, quia hoc pendet ex eorum libertate et cognitione, vel ignorantia. Addit vero D. Thomas, quæst. 1, art. 7, omnes,

qui habent affectum bene dispositum, convenire in hoc ultimo fine etiam secundum intentionem elicitam. Quod intelligendum est juxta modum et qualitatem bonæ dispositionis: nam si illa dispositio sit supernaturalis, et ex cognitione, ac virtute supernaturali procedat, omnes, qui illam participaverint, convenient in eodem fine supernaturali: si autem dispositio fuerit tantum naturalis, seu moralis, convenient in fine ultimo naturali vel formaliter intento, vel saltem interpretative, quia omnes intendunt secundum rectam rationem vivere. Unde licet in finibus proximis differre possint, ut Durandus notavit, loco citato, quia unus potest unam virtutem intendere, alius aliam: tamen omnes tendent in eundem ultimum finem, quia ille finis adeo perfectus est, ut inquit Bonaventura, in 2, distinct. 38, art. 1, quæst. 4, ut omnes bene operantes ad se trahat, et solus ipse possit affectum bene dispositum satiare.

4. *Secunda assertio prima hominis actio non necessario est circa ultimum finem simpliciter.* — Dicendum est secundo, non est necesse ut omnis homo, quando primo operatur, intendat propria et formali intentione elicita aliquem finem ultimum simpliciter, in quem se et omnia sua referat. Probatur, quia talis intentio neque est absolute necessaria per se, neque ad alias operationes: ergo nullo modo est necessaria. Prior pars antecedentis probatur, quia omnis intentio voluntatis in via est libera saltem quoad exercitium, vel etiam quoad specificationem, si sit de re aliqua determinata. Posterior vero pars probatur, quia ad operationes morales sufficit intentio particularis finis, qui proprie intendatur, et sit ultimus tantum secundum quid, et negative. Unde explicatur, et confirmatur conclusio, nam quando homo pervenit, verbi gratia, ad usum rationis, potest inchoare operationes suas morales a particularibus objectis, verbi gratia, intendendo honorem, salutem, vel quid simile prius quam tractet de fine ultimo simpliciter, et propter illos fines potest libere eligere et operari: nec dici potest quod saltem interpretative intendat finem illum particularem tanquam finem ultimum simpliciter et positive hoc enim necessarium non est, alias in tali affectu peccaret mortaliter, quod est plane falsum, quia fieri potest ut tale objectum nec contra præceptum sit, nec contra charitatem, et consequenter ut nec formaliter, nec virtute, seu interpretative ametur ut summum bonum.

5. *Tertia assertio in actionibus humanis semper intenditur finis aliquomodo ultimus.* — Dicendum tertio, necessarium esse hominem exercentem actiones humanas intendere aliquem finem ultimum saltem negative et secundum quid. Juxta quam conclusionem potest intelligi D. Thomas, 1, 2, quæst. 1, art. 4, et eam convincit ratio ejus, quia non est progressus in infinitum in finibus, sicut neque in aliis causis per se ordinatis, de qua præter Aristotelem 2, Metaphysicæ, cap. 2, legi potest idem D. Thomas 1, contr. Gent., cap. 3, et lib. 2, cap. 16, et lib. 3, cap. 17, et Scotus, in 1, distinct. 2, quæst. 1, et Durandus, distinct. 3, quæst. 1. Atque hinc sequitur, primum actum hominis incipientis operari humano modo necessario esse debere circa aliquid per modum finis ultimi saltem negative: quia necesse est, ut aliquid propter se ametur, ut possint alia propter ipsum amari: illud autem, quod propter se amatur, ut sic habet rationem ultimi, quia ut sic, non refertur in aliud: si enim referretur, jam illud aliud esset prius amatum.

6. Dices primo, nonne satis erit ut antecedat voluntas, seu intentio boni in communi? Respondetur, posse hanc intentionem esse omnium primam, non tamen esse satis ut ex illa progrediatur homo immediate ad electiones faciendas, sed necesse est ut prius figat intentionem in aliquo particulari objecto propter se amando, quia media, et executio eorum versantur circa singularia, et ideo non habent determinatam utilitatem vel proportionem, donec cum re aliqua determinata conferantur, quæ per illa consequenda sit, et ideo illa generalis intentio non sufficit ad electiones proprie dictas, sed sufficit ac movet, et excitat ad amandum particulare bonum, quod sub illo communi continetur.

7. Dices secundo, quia fieri potest ut amor alicujus boni determinati, verbi gratia, honoris, præcesserit ante usum rationis, et postea adveniente usu rationis, ex vi illius fieri electiones: ergo fieri potest ut prima operatio humana sit circa bonum tantum propter aliud amatum. Respondetur, etiamsi concederemus totum, non esse contra assertionem positam, quia illud est per accidens, nos vero per se loquimur de homine, qui simpliciter inceptit operari, verbi gratia, Adam cum primum creatus fuit: et idem est de Christo, de Beata Virgine et de Angelis. Secundo dicitur in eo eventu cum ante electionem antecedere debeat consultatio, necessarium etiam esse, moraliter

loquendo, ut præcedat intentio rationalis, qua velit homo consequi finem illum per convenientia media, hæc enim est, quæ movet ad consultationem; unde non sufficit ille quasi naturalis affectus, qui potest antecedere.

SECTIO II.

Utrum possit homo intendere in suis operationibus duos ultimos fines particulares tantum.

1. Ratio dubii est primo, quia fieri non potest ut ejusdem effectus dentur duæ causæ totales ejusdem rationis et ordinis: ergo neque fieri potest, ut in voluntate dentur duo fines ultimi, et inter se non subordinati, qui voluntatem moveant. Probat consequentia, quia alias uterque finis esset causa totalis in suo ordine: nam si essent tantum particulares, jam non essent duo, sed ex utroque conflaretur unus finis: nos autem agimus de finibus totalibus, ita ut unusquisque sit sufficiens ad movendam voluntatem. Unde arguor secundo, quia ultimus finis est primum motivum voluntatis, nam est primum in intentione: sed non potest voluntas simul, et æque primo moveri a duobus, tum quia sicut repugnat esse duo prima principia, ita etiam duo prima motiva: tum etiam, quia motivum voluntatis est illud, quo posito movetur voluntas, et sine quo non moveretur: nam, ut diximus, agimus de motivo totali: ergo repugnat hujusmodi motiva simul multiplicari. Tertio, non potest idem motus simul terminari ad duos terminos inter se non subordinatos: ergo nec motio voluntatis ad duos fines; nam finis etiam est terminus hujus motionis, et sicut motus specificatur a termino, ita motio voluntatis a fine, repugnat autem simul concurrere duo specificativa ejusdem motus. Quarto, fieri non potest ut ad eundem finem simul eligantur, vel applicentur duo media æque proxima, seu prima in executione, atque inter se non subordinata, quia non potest actio agentis simul incipere a duobus: ergo neque e contrario possunt duo fines simul intendi. Tandem finis ultimus negative dicitur, ad alium non ordinatur; sed omnes fines particulares ordinantur ad finem ultimum simpliciter et universalem, quia de ratione illius est, ut omnia in ipsum referantur: ergo non possunt dari duo fines ita ultimi, quin saltem uterque illorum in unum tertium ordinetur.

2. *Notatio pro assertionibus.*—Advertendum est, sermonem esse posse de duobus finibus,

aut respectu ejusdem voluntatis, et eorundem mediolorum seu ejusdem consultationis et electionis, vel tantum respectu ejusdem voluntatis eligentis, et tendentis per diversa media ad diversos fines. Rursus, in ipsis electionibus, seu actibus, qui propter finem fiunt: considerari potest vel actus interior voluntatis, qui proxime, et immediate fit ex motione finis, vel actus exterior, seu imperatus ab illo interiori, sub quo comprehenditur omnis executio exterior mediolorum et effectuum, qui fiunt propter finem consequendum.

3. *Prima assertio de finibus ultimis negativa, per diversa media.*—Dicendum primo: Eadem voluntas intendere potest diversos fines, quorum uterque sit ultimus saltem negative, atque eodem modo propter eos ultimate eligere diversa media. Hæc conclusio videtur satis clara primo exemplis, nam potest homo simul intendere sanitatem, et eligere media necessaria ad illam, in ea sistendo, et simul potest intendere honorem, verbi gratia, et similiter propter illum eligere media consentanea: sicut etiam artes omnino diversæ tendunt ad diversos fines ultimos in sua serie; et homo potest utriusque artis finem simul intendere; nec fiat vis in verbo, *simul*, quia ad præsentem quæstionem nihil refert, quod physice, aut metaphysice loquendo, possit voluntas simul exercere duos actus, vel non possit, etsi divus Thomas, prima secundæ, quæst. 12, art. 3, ad 3, hanc quæstionem attingens concedit, posse simul exercere duos actus; sed nihil refert, quod intelligatur de similitudine metaphysica, sed sufficit de similitudine morali et virtuali: quomodo dicimus hominem simul intendere et scientiam, et temporale commodum, et non simul de utroque cogitet. Ratio vero conclusionis est, quia hujusmodi duo fines non habent inter se repugnantiam, quia uterque simul potest esse conveniens homini: ergo neque intentiones eorum inter se repugnant. Neque in eos procedunt argumenta facta, quia illæ intentiones sunt effectus diversi, et consequenter diversæ motiones: unde nihil repugnat quod a diversis principiis simul procedant, et ad diversos terminos tendant. Atque eadem est ratio de variis electionibus, seu operationibus propter hos fines, quia etiam illæ inter se non semper repugnant, et ad diversos terminos tendunt.

4. Sed dicunt alii utrumque istorum finium ordinari ad ipsum operantem, et ita illum esse finem ultimum utriusque. Sed hoc imprimis non est ad rem, quia operans non est finis

cujus gratia, sed cui; finis autem *cui* non tollit, quin *finis* *cujus* sit ultimus in suo ordine, si ad aliud in eodem ordine non referatur, et hoc modo nunc agimus de fine ultimo, quandoquidem etiam finis ultimus simpliciter potest appeti amanti tanquam *finem cui*. Deinde non est in universum verum, nam potest homo simul intendere finem aliquem sibi acquirendum, et alium acquirendum amico in illo sistendo tanquam in *fine cui*.

5. Alii autem dicunt, quodcumque homo intendit hujusmodi duos fines particulares, semper eos intendere sub ratione unius aliquo modo, ut, verbi gratia, quatenus integrant absolutam perfectionem, seu hominis commoditatem, vel aliquid hujusmodi: et hoc insinuat D. Thomas, in illa quæst. 12, art. 3, ad 2. Respondetur, quod licet fortasse in re ipsa semper intercedat aliqua convenientia, vel unitas, quæ inter hujusmodi fines considerari potest, non est tamen necesse ut homo formaliter consideret, et intendat hanc unitatem, sed potest absolute velle hoc, et illud bonum propter se amabile, non conferendo illa nec inter se, nec secundum aliquam rationem, in qua conveniunt. Unde licet interpretative possit dici homo intendere in singulis finibus integrum commodum, seu bonum, non tamen proprie et formali intentione, ut latius sectione ultima hujus Disputationis. Quæ responsio applicanda etiam est ad ultimum argumentum supra factum, quod maxime posset procedere contra hanc assertionem.

6. *Secunda assertio de finibus per idem medium.*—Dicendum secundo: Etiam potest homo ordinare simul eadem media ad distinctos fines particulares ultimos negative, et inter se non subordinatos. Ita sumo ex D. Thoma, dicta quæst. 12, articulo 3, ubi optimum signum adducit, quia in eligendis mediis, cæteris paribus, illud medium anteponitur cæteris, quod ad plures fines utilius esse potest: si quis enim intendens sanitatem possit uti medicina, quo simul capiat delectationem, hanc eligit: intendit ergo simul sanitatem, et voluptatem per idem medium, quia utramque simul potest per illud comparare, et non est necesse ut unam ad alteram ordinet, cum utraque sit per se, et absque altera amabilis. Et hinc sumitur propria ratio conclusionis, nam voluntas potest simul intendere duos fines inter se non subordinatos, neque in ordine ad unum tertium, et idem medium potest reipsa esse utile ad utrumque consequendum: ergo potest voluntas propter utrumque finem idem medium

eligere. Probat consequentia, quia neque ex parte voluntatis, neque ex parte ipsius objecti, est in homine aliqua repugnantia, quia objectum sub utraque ratione simul sumpta apparet convenientius et amabilius, et voluntas potest in utramque rationem ferri, et sub utraque moveri et excitari. Quod evidentius fiet, solvendo argumenta initio facta post sequentem assertionem.

7. Dicendum tertio, quando voluntas eligit medium propter multos fines formaliter diversos in ea ratione boni sub qua movent, et inter se non subordinatos, sed proximos respectu electionis, tunc quamvis externum medium electum possit esse unum et idem, tamen interiores actus sunt diversi. Hæc conclusio potissimum probatur illa ratione, quam attigit divus Thomas 1, 2, quæst. 1, articulo 3, argumento 3, quia finis dat speciem actui interiori: non potest autem idem actus æque primo et immediate constitui in duplici specie: ergo si est duplex finis, et motivum proprium, non erit idem actus, sed duplex, qui ex illius motione causatur. De qua re hic plura non dicam, quia latius tractanda est infra tractatu 3.

8. *Tertia assertio.*—Argumenta igitur in principio facta, potissimum probant hanc ultimam conclusionem, non vero procedunt contra alias. Ad primum respondetur, quando voluntas movetur a duplici fine duobus actibus internis intentionum vel electionum, jam ibi reperiri duas causalitates seu motiones finis, et duos proximos terminos, seu effectus earum, atque ita non dantur duæ causæ totales unius effectus, sed plurium. Quin potius obiter adnota respectu talium actuum magis repugnare dari duas causas totales finales, quam duas efficientes, quia licet repugnet dari duas efficientes totales respectu ejusdem actionis, non tamen respectu ejusdem termini, quia causa efficiens est extrinseca, et non specificat terminum: at vero causæ finales repugnant tam respectu motionis, quam respectu actus, qui est veluti terminus causalitatis voluntatis, quia dant speciem actui, et non potest idem actus habere duas species æque primas: at vero respectu actus, seu medii externi nulla est repugnantia, quod duo fines simul concurrant, et moveant, quia, ut supra dixi, non habent immediatum influxum in actum externum, sed in internum, nec dant illi propriam speciem immediate, sed solum mediate quasi per denominationem extrinsecam ab actu interno, quoniam nihil repugnat constitui in duplici specie accidentaria et extrinseca.